

memòria de la **professió**

CONSELL DE COL·LEGIS DE METGES DE CATALUNYA

JAUME PLANAS GUASCH

El Professor Jaume Planas Guasch (Barcelona, 1914) és un exponent del metge català del segle xx, que va desenvolupar, amb una increïble i persistent força de voluntat, una brillant carrera científica i assistencial malgrat les circumstàncies adverses que van envoltar la seva biografia. Decidí en la seva adolescència fer-se metge, sense cap antecedent familiar que li donés la inspiració i el suport dels que pertanyen a una nissaga de metges. Va veure els seus estudis universitaris interromputs brutalment per una guerra cruel en la qual es va trobar implicat sense voler-ho i hagué d'acabar la carrera amb precipitació en un trist ambient de post-guerra gens propici per incorporar-se a la professió.

Tanmateix, l'experiència adquirida abans de la guerra, durant els tres primers anys d'estudiant, com a intern del prestigiós Servei d'Urgències de Cirurgia de l'Hospital Clínic organitzat pels germans Trias, el capacitaron per atendre ferits en llocs del front on escassejaven els cirurgians titulats. Així adquirí una singular experiència quirúrgica que, en acabar la guerra, li permeté incorporar-se a una de les càtedres de Cirurgia de l'Hospital Clínic i començar a exercir com a cirurgià. Una radiodermatitis dels dits de les mans, provocada per l'exposició excessiva als raigs X, a causa de la deplorable manca de material radiogràfic, l'induí a visitar els Estats Units on es feien tractaments eficaços mitjançant els empelts de pell, aquí pràcticament desconeguts en aquell temps.

Allí, no tan sols es va guarir del tot de la seva afecció precancerosa, sinó que descobrí el món prometedor de la cirurgia plàstica, la reparadora i l'estètica.

Tornat a Barcelona introduí les diverses tècniques quirúrgiques que havia après a Amèrica, en especial la cirurgia reparadora de la mà.

El seu prestigi en el camp de la cirurgia plàstica s'estengué per tot el país i fora d'aquí. L'afluència de pacients d'arreu i les peticions de metges per formar-se amb ell el van dur a crear, el 1971, la coneguda Clínica Planas, concebuda i estructurada específicament per a la pràctica i l'ensenyament de la cirurgia plàstica, reparadora i estètica.

Entrevista al doctor Jaume Planas Guasch feta a la Clínica Planas, carrer de Pere II de Montcada, 16-18, el dia 22 d'abril de 2002, pel doctor Francesc M. Domènech Torné i revisada pel doctor Lluís Dauffé el dia 20 d'abril de 2004.

Jaume Planas a l'esquerra en una intervenció quirúrgica a l'Hospital Clínic de Barcelona amb el doctor Soler a la dreta.

■ **Per començar l'entrevista he de preguntar-li, professor Planes, on va néixer?**

■ A la ciutat de Barcelona, el juliol de 1915. Si Déu vol, l'any que ve en faré noranta.

■ **Que porta magníficament.**

■ Gràcies. Això fa que hagi tingut una vida plena dedicada sempre al treball i per tant explicaré ara tota la meua vida. Com ja li he dit, vaig néixer aquí a Barcelona, al carrer Aribau, al 170, tocant al carrer de Còrsega. Tots els meus records d'aquella època són d'infància. Els veïns que teníem, els Ballestero, una gent que el pare era sastre i havia estat fent fortuna a Amèrica, a l'Argentina, però després van tornar. Amb ells vam tenir sempre una gran amistat.

■ **El seu pare era metge? Tenia vostè almenys relació familiar amb metges?**

■ Cap. El meu pare era industrial del marbre. Construcció i escultura de marbre, i era una de les cases més antigues de Barcelona perquè el meu avi ja era escultor marbrista. Jo no vaig tenir absolutament cap relació amb la medicina fins que... Primer potser que anem als estudis. Jo vaig estudiar aquí a Barcelona al Col·legi de Sant Miquel, que encara existeix, al carrer de Muntaner cantonada Rosselló. Eren capellans del Sagrat Cor. Recordo els professors, el padre Díaz, el padre Bisbal... Uns els van afusellar en començar la guerra, els altres es van poder escapar. Jo tinc molt bons records de l'època aquella. Vaig estudiar i al començament vaig ser un bon estudiant. Jo anava fent, però va arribar el tercer any i no sé per quin motiu vaig fer el "tonto". Fins al tercer any de Batxillerat jo havia anat traient els cursos: el primer i el segon bé; però en arribar el tercer, es veu que em devia esverar, devia anar molt amb els amics i tal. Total, que vaig suspendre juny i setembre. I el meu pare, pobre home, desesperat i com que en aquella època no estaven per romanços em va dir: "Bé, doncs si no serveixes per això, llavors et posarem a estudiar a l'*Escuela Alemana* i comença a pensar què t'agradaria ser per..." L'*Escuela Alemana* era una institució privada de fèrria disciplina, però on no es cursava el batxillerat. En aquella època, com t'he dit, no estaven per romanços. Anaven al gra i jo vaig estar tot l'any estudiant a l'*Escuela Alemana* i després anava a classes privades de matemàtiques, i d'altres matèries, en fi, per anar-me ajudant. Però aquell va ser un any de penes i de penediments meus. Vaig estar molt i molt preocupat perquè jo, no sé per què, vaig dir que volia ser metge i, en acabar el tercer any, li vaig dir al meu pare: "Mira, em sap greu el que va passar, i a mi m'agradaria continuar el Batxillerat." I ell va dir: "Doncs

continua el Batxillerat, però ara portes un any de retard..." I em va posar com a condició que si jo acabava aquell any amb tots els dos cursos fets, llavors em permetria que continués. Que en un curs en fes dos. I ho vaig fer i vaig aprovar encara una assignatura més que els altres. Agricultura deien que hi havia un professor que tenia molt mal geni, vaja, que suspenia molt. I la deixaven per a setembre. Era un col·legi on hi havia pocs alumnes; érem 10 o 12, i total que els altres no es van presentar i jo em vaig presentar d'agricultura i em van aprovar. I així vaig poder-li dir al meu pare "vull ser metge". No he sabut mai per què. Perquè ja et dic, quan a una cosa vols buscar-li una explicació i no la pots trobar, val més que ho deixis córrer. I no sé per què. Jo sé que volia ser metge i vaig estudiar i vaig fer Batxillerat i em vaig apuntar a la Facultat de Medicina. L'any 1932 devia ser, a la Facultat de Medicina de Barcelona. Em vaig apuntar allà i...

■ **Té records vostè d'abans d'anar a la Facultat: si tenien metge de capçalera a casa, alguna relació amb la medicina?**

■ Nosaltres, després de viure al carrer d'Aribau a la casa on vaig néixer, ens vam traslladar a un pis també del mateix carrer, una mica més avall, al número 153. Allà hi vam fer amistats amb els nous veïns. Hi havia una família, valencians, els Villalba. Una noia es va casar amb l'Andreu Pursell, metge, que després va ser un home que va treballar força en cirurgia respiratòria a Sant Pau. Andreu Pursell Ménguez. Era un home molt atent. Li vaig agafar molta simpatia.

Quan estava jo al segon any de Medicina em vaig presentar ja com a intern voluntari a la càtedra de Cirurgia d'en Bartrina. Ser intern volia dir anar a classe i a la vegada assistir, a les hores que et deixaven lliure les classes, a les feines del Servei (cures, ajudar a operar i altres feines auxiliars...), sense cobrar, naturalment. I això va ser perquè precisament em va recomanar l'Andreu Pursell al Servei aquest, on tenia un amic. M'hi vaig quedar i des de llavors vaig començar a ajudar a operar. Però la feina meua més important en aquella època era la d'esmolador dels bisturís. Aleshores no es coneixien els bisturís de fulles intercanviables (ja t'explicaré després que, al cap dels anys, en tornar d'Amèrica, les vaig voler fer fabricar aquí i no hi va haver manera). Bé, i llavors la meua feina era rentar-me una estona abans que els cirurgians, normalment mitja hora, per esmolador els bisturís. Els afillàvem amb unes pedres esterilitzades i oli... Uns cops tallaven més i altres no tant, i en aquest últim cas la bronca sempre me l'emportava

jo. Bé, total. M'ho vaig passar molt bé i també vaig estudiar molt. Però al tercer any ens vam engrescar amb els amics que teníem per allà i es va decidir, amb l'excusa de fer diners per a l'Hospital Clínic, organitzar una corrida de toros, i nosaltres havíem de ser els toreros. I llavors hi havia aquí un torero basc, que es deia Pedrucho, molt amic de la gent jove. I cada matí anàvem nosaltres a les Arenes a entrenar-nos de com ho havíem de fer. Vam fer la corrida, vam sortir vestits de *corto*, que en diuen, que és amb la *chaquetilla*... I vam sortir de la Pedrera, el conegut edifici de Gaudí, al passeig de Gràcia, perquè ens vam vestir a allí. La Pedrera era propietat de la tia d'en Segimon. En Segimon era un company nostre, estudiant del meu curs: Joan Segimon Cisa. I la seva tia era, a més a més de mestressa de la Pedrera, propietària de les Arenes, de la plaça de toros de les Arenes, que encara existeix a la plaça d'Espanya i que crec que ara l'estan rehabilitant. I per això ens va sortir gratis la corrida. Total que vam sortir de la Pedrera amb cotxes de cavalls i tot, que ens van portar a les Arenes, com els toreros de debò. Recordo que jo anava de *peón de confianza* que en diuen, i es veu que vaig collir bé el toro; ja vaig voler clavar banderilles...

■ Això és ser valent, eh?

■ Sí, i aleshores li van quedar a la panxa clavades i jo ... per terra, com és natural, i la gasetilla de *La Vanguardia*, a l'endemà posava: "*Planas demostró tanta habilidad manejando la capa como cuando maneja el bisturí.*"

■ I això diu que ho van fer per recaptar centíms per a les obres de l'hospital.

■ Sí, perquè l'hospital estava molt malament de quartos, no hi havia material, i amb aquesta excusa, no recordo quant vam recollir, però se'n van recollir, perquè la gent de Barcelona, tothom ens va venir a veure com torejàvem.

■ I a part de tot això van anar fent la carrera...

■ Aquell any els exàmens del mes de juny van ser un desastre per als qui vam fer això dels toros, però sobretot per a mi. Ara, després al setembre em vaig refer i ho vaig treure gairebé tot; no recordo si em va quedar alguna cosa.

■ Després va fer el quart curs

■ Sí, però al final del curs, el juliol, va esclatar la guerra i no ens poguérem examinar

■ Érem al començament d'estiu del 36. Una pregunta, doctor Planas: en aquella època, en veure que vostè m'explica que van fer aquesta cursa de braus amb la idea de recaptar fons per a

l'hospital, li voldria preguntar: tenia molt bona relació l'estudiant amb la pròpia facultat?;

■ L'ambient era molt bo però hi havia professors que tenien fama de mal geni com en Manuel Taure, que era un home que en els exàmens et tirava un os del carp a l'aire i et deia "quin os és aquest?". És clar, això no és manera d'examinar, això no és manera de voler saber si un alumne en sap o no. Bé, després hi havia en Viusà, que era un professor auxiliari, i aquest home era molt més bona persona; però en Taure era un home molt dur, molt exigent; ara, sortosament jo vaig treure *sobresaliente* d'anatomia; em van anar bé els exàmens d'anatomia i tot.

Una altra cosa que recordo és que en l'època aquella hi havia molta tuberculosi pulmonar, malaltia que s'enduia molta gent jove; a tots els estudiants ens feien una revisió anual, en un servei que havia creat el doctor Lluís Sayé. Ens feien una revisió amb raigs X i tal, i recordo el pànic que teníem a mesura que s'anava escurçant la cua que formàvem, quan pensàvem: "Aveure si aquest any em trobaran a mi alguna cosa."

■ I llavors no els deixaven estudiar...

■ Clar... Repòs, havies de fer una llarga temporada de repòs, allà aïllat a un sanatori. Afortunadament van ser pocs els que es van trobar infectats.

Aleshores va venir la guerra i va parar la carrera quan estava a quart curs. Fins a quart curs té alguns records de com vivia l'estudiant l'ambient de la facultat?

■ Sí, l'ambient era molt bo, hi havia molta unió entre metges i estudiants, i

hi havia llavors una cosa que es deia la llei d'immunitat universitària.

■ Una llei que protegia l'estudiant?

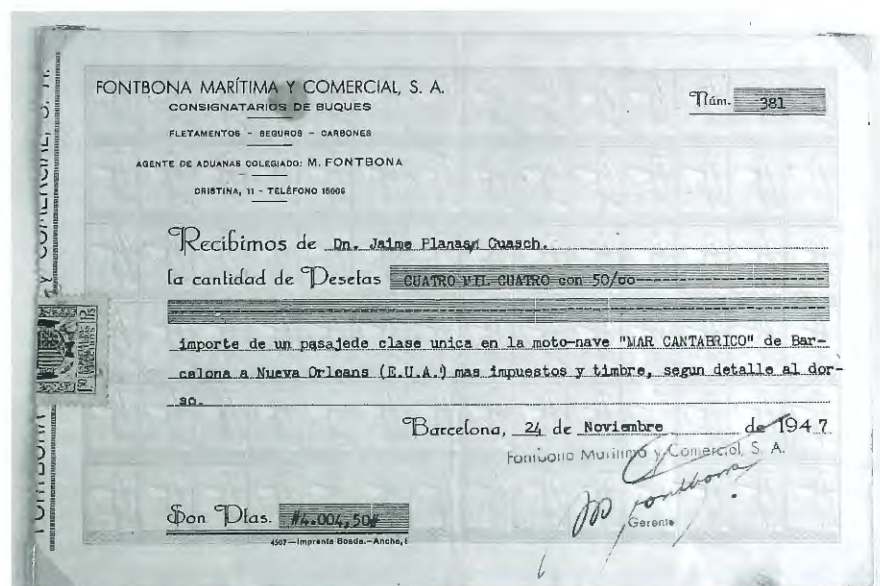
■ Sí. La policia no podia entrar a la Facultat de Medicina.

■ Està parlant de l'Hospital Clínic?

■ Sí, sí. Quan hi havia una gresca, hi havia un estudiant, que era en Rocamora, que era un tipus molt salat; un xicot que després de la guerra va emigrar a l'Argentina i no n'he sabut mai més res. Però ell tenia un pal de ferro amagat - sabíem on el tenia amagat -, que era el que feien servir els empleats del manteniment de les vies del tramvia, *adoquineros* els deïem. Amb aquella palanca de ferro es treia una llamborda i quan havia sortit la primera ja sortien totes molt fàcilment, la via quedava descalçada i el tramvia descarrilava, imagina't!

Una pregunta, tenia llavors l'estudiant bona relació amb els professors adjunts o catedràtics; quin ambient es respirava a la Facultat de Medicina que vostè vivia?

■ Potser et diria que hi havia una mica de llibertat en el sentit que l'estudiant feia el que volia, però hi havia un gran respecte. Recordo que abans de la guerra, jo, com t'he dit, estava d'ajudant de la càtedra, però quan sortíem el doctor Bartrina, en Julià i jo i ens n'anàvem al passadís, els estudiants es paraven i saludaven sempre. Quan veien passar un professor, es paraven, deixaven estar la conversa i saludaven. Llavors podíem anar pel món sense que un tio cappelat et pogués pegar una pallissa

Passatge per al viatge del doctor Planas de Barcelona a Nova Orleans (EUA) realitzat el 1947.

sense donar-te cap explicació. Hi havia un gran respecte cap al professorat.

■ **Anem a la guerra, doncs? Quines vivències en té vostè i com li canvia la seva vida personal i professional?**

■ El dia 18 de juliol vam sentir a casa uns trets, al carrer Aribau, i es van escampar de seguida notícies de la guerra i que havia esclatat la revolució. Jo em devia sentir molt important perquè vaig agafar un mocador blanc i em vaig acomiadar de la família i vaig arribar fins al Clínic, travessant els carrers corrents, i quan vaig arribar-hi ja no em vaig poder moure en vuit dies, perquè, és clar, van ser dies de dormir en el primer llit del malalt que havíem tret o que hi havia lliure. En arribar a l'hospital, em van posar un bisturí a la mà i em van dir: "Treu aquesta bala", i, és clar...

■ **Perquè vostè estava fent quart curs de medicina.**

■ Sí, perquè jo encara era estudiant, però amb molta pràctica perquè com ja li he dit, havia fet moltes hores d'intern a quirúrgica.

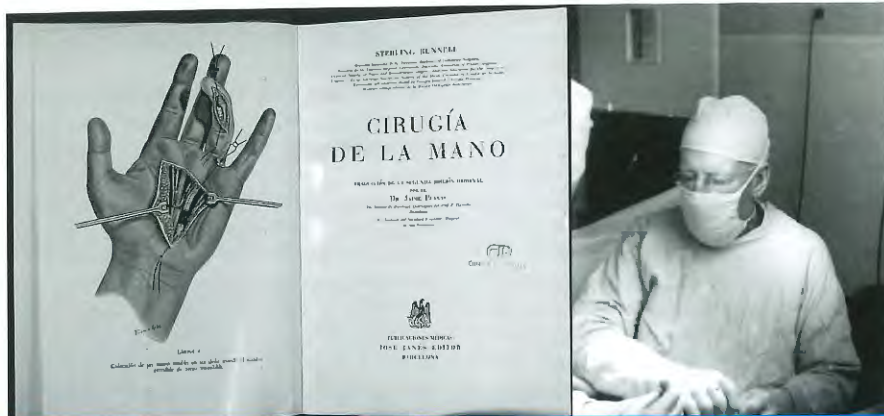
■ **Perquè venien molts ferits en aquells dies...**

■ Contínuament. I em deien: "Aquest fes-lo tu" i així vaig començar a operar. Però espera que encara hi ha més. Al principi de la guerra jo estava amb en Bartrina, que era l'home més honorat que jo he vist al món; en veure l'interès que jo tenia per la cirurgia, em va dir: "Miri, Planas, jo el portaré a veure el doctor Piulachs." En Piulachs era un dels membres de l'equip del Servei d'Urgències de Cirurgia que havia establert l'Antoni Trias Pujol.

Aquest servei d'urgències el portaven oficialment quatre metges que eren Piulachs, Broggi, Massons i Usúa. Però per allà, a més del personal auxiliar hi anava molta gent, metges, estudiants com jo... Així hi vaig estar al Clínic tot el 36 i part del 37, malgrat que, en ser de la quinta del 36, m'hauria d'haver incorporat a files. Fins que vaig rebre una carta de la CNT, que era el sindicat dels anarquistes ordenant-me que em presentés "mañana, a tal hora y tal puesto" perquè "de lo contrario me reservaban una plaza especial" i això anava subratllat, volent dir: "si no, et vindrem a pelar." Després parlarem dels registres.

■ **Oh, i tant, ens interessa moltíssim.**

■ Bé, aleshores en Bartrina em va portar a veure l'Antoni Trias, per veure si podia fer alguna cosa per mi; perquè m'estimava molt en Bartrina, i en Trias va dir que era impossible perquè tot-hom estava anant cap al front. Total, que a mi em fan presentar allà i se m'enduen a Barbastre en un tren i quan hi arribem em posen en una unitat que

1. Traducció feta per Jaume Planas de la segona edició original de *Cirugía de la mano* de Sterling Bunnell.

2. El doctor Sterling Bunnell que va demanar al doctor Planas que li traduís el seu llibre.

era un *batallón de la muerte*. Aquest batalló el manava un italià que es deia Testa. Els italians anaven tots uniformats, uniformes esplendorosos, on portaven tota mena de bales, i aquí portaven una calavera i un rètol que deia: "Sin amo y sin Dios." Això ja et demostra quin tipus de personal devia ser aquest. Total, que vaig sortir amb aquesta gent i a la nit m'agafen a mi, perquè jo anava de metge de batalló...

■ **Metge de batallón de la muerte?**

■ El curiós és que els metges, en general, no tots naturalment, s'anaven passant a l'altre bàndol i, per això, ens van cridar a nosaltres, van agafar els estudiants de cinquè i sisè, com érem nosaltres i ens van enviar de metges de batalló. En tren cap a Barbastre. I d'allí, de seguida, cap al front de Tardienta. La primera nit va ser la presa de l'ermita de Santa Quiteria, que al cap de dues hores la van tornar a agafar els nacionals i llavors jo vaig fer el primer intent de passar-me... Això ara, quan dius això de passar-se, la gent es pensa que ets un fatxa, però és que pelaven la gent, així, tal com et dic.

■ **Però l'esperit era passar-se.**

■ Aquí, quan hi havia els registres, estar a casa i sentir trucar a la nit era tremolar tota la família. A casa van venir un dia a fer una inspecció i per sort no van trobar-nos res, no van trobar una bandera espanyola que hi havia que ens havia regalat un matrimoni amic nostre de San Salvador, perquè allà es veu que era costum tenir la bandera posada a la capçalera del llit, i era una bandera de seda preciosa i la teníem guardada i no la van trobar, perquè si la troben almenys el meu pare hauria hagut d'anar a declarar, i això amb sort! Perquè feien molts *paseos*, era corrent. Total, que aquella nit me'n vaig anar sol del batalló.

■ **I ningú no li va dir res.**

■ No, perquè estàvem tots espargits; total que vaig intentar anar en direcció cap on hi havia les tropes nacionals, i al cap d'una estona vaig veure que venia un camió en la mateixa direcció que jo. Jo vaig tenir una por tremenda, pel que pogués passar, però els vaig dir que jo anava perdut, que ens havíem espargit i que anava buscant el meu batalló. I ells em van dir que anava en direcció contrària i em van fer pujar amb ells. Ells portaven càrregues d'explosió per fer volar els ponts que hi havia per allà perquè als nacionals els costés d'arribar.

■ **O sigui que vostè va dir que anava perdut i el resultat va ser que va haver de tornar al batalló?**

■ Miri, jo vaig estar un temps sense que la família tingués notícies meves i llavors va néixer un nebot meu que li van posar el meu nom perquè es pensaven que jo era mort; jo constava com a desaparegut. És clar, no tenien notícies nostres, nosaltres corríem pels camps com podíem, ens alimentàvem de les coses que robàvem, del menjar que trobàvem...

■ **O sigui que no hi havia una disciplina al batallón de la muerte.**

■ Noo!

■ **Però estàveu més o menys reunits?**

■ Home, al principi sí, però després ja es va acabar; és que aquí es va acabar tot. Ja llavors jo vaig córrer pel món fins a...

■ **I va poder passar-se als nacionals?**

■ No, després vaig tornar, ens van tornar a formar part del Batalló i llavors ens van portar a... ara no me'n recordo exactament, on. Però em vaig quedar al front d'Aragó; el que passa és que em van reclamar de l'Hospital de Sariñena, perquè allà hi havien anat a parar com a cirurgians molts dels que estaven al Ser-

vei d'Urgències de Barcelona i, és clar, jo tenia molt bona fama com a anestesista; d'anestèsia no en sabíem res, perquè... era agafar la botelleta comptagotes i deixar caure-les sobre la mascareta de gasa. El mèrit d'un bon anestesista en aquella època, que no hi havia cap control com hi ha ara, era saber que l'anestèsia tenia quatre períodes: inducció, excitació, anestèsia quirúrgica i síncope. És a dir, si et passaves de l'anestèsia quirúrgica i es presentava el síncope el pacient ja havia begut oli. Hi havia el síncope blau, del qual se'n salvaven bastants, i el síncope blanc, i d'aquest no se salvava ningú. I jo es veu que tenia bastant d'habilitat a passar aquests períodes d'inducció i d'excitació que era quan als pacients els havien d'agafar, es movien, volien saltar del llit, hi havia sempre uns drames... Es veu que tot això jo ho sabia controlar bé. Total que em van reclamar de Sariñena, vaig anar-hi i allà vaig estar molt de temps, tot el cap del 37 i part del 38, i llavors...

■ Aquest hospital era militar en aquell temps?

■ Mira, això és una cosa que la gent no s'ho creu, però a la guerra el "xulo" del poble formava el seu exèrcit i es feia el capità. Ell era l'amo. No eren tropes regulars, i el capitost de Sariñena era un que li deien el *Pancho Villa* que portava sempre dues o tres pistoles; era un tipus que va venir ferit amb un sedeny i el vaig haver d'operar, perquè llavors jo també feia cirurgia...

■ Insisteixo que no éreu metges...

■ No, no érem metges. Total que el vaig operar i vam fer amistat i llavors de tant en tant venia amb un sedeny d'aquests. I aquest individu l'havia d'operar jo, perquè com que l'havia operat la primera vegada em va agafar simpatia i volia que ho fes jo.

■ Aquell *Pancho Villa* el degué ajudar bastant...

■ No massa... Mira, al començament de la guerra, va venir una ajuda anglesa, les ambulàncies. Les ambulàncies angleses tenien una unitat que era el quiròfan i una o dues que eren destinades al personal: per dormir, per menjar, per tot... I aquesta gent anaven amb uns autobusos. Un company, l'Aguiló estava ajudant a les operacions. I quan va venir a Barcelona l'ajuda anglesa, van buscar un cirurgià i van fer en Gonzalo Aguiló cap de l'ambulància anglesa. I llavors l'Aguiló em va dir que me n'anés amb ell d'ajudant. Llavors jo ho vaig dir al meu pare...

■ I el seu pare què li va dir?

■ "Mira, si em vols creure a mi, jo amb aquesta gent no hi aniria." I no hi vaig anar. I llavors vaig anar a trobar un

“ Ens van dir: “*Bueno, muchachos, hay cosas que pide la patria que son antipáticas pero no podemos eludir.*” Havíem d'afusellar dotze persones. Jo, quan vaig veure allò, em va entrar un pànic horrorós. ”

company, que era de la quinta del 35 i ja li passava el torn de fer el servei, i vaig dir: "Mira, noi, és l'ocasió que tens, vés-te'n voluntari", i va anar-hi. Però no sé què li va passar, al cap de molts mesos de ser-hi, que es va enfadar, es va barallar i se'n va tornar cap a Barcelona. I a Barcelona va acabar camuflat, i ser camuflat era molt perillós, perquè si el descobrien l'afusellaven, o bé, amb molta sort, si faltava gent, se'ls emportaven a primeres línies. Bé, el meu amic va desertar; això va passar mentre jo estava ja a l'hospital de Sariñena. Llavors ell era a Poleñino, que era un poble molt a prop de Sariñena, i fins llavors ens vèiem de tant en tant, però ell estava a la seva unitat i nosaltres a l'hospital. Total, que se'n va i llavors al cap de poc ell em va enviar un missatge a través d'un amic dient-me que es trobava en un destret perquè estava amagat i no podia sortir perquè el buscaven. Bé, doncs, llavors jo vaig parlar amb en *Pancho Villa*, i li vaig demanar ajut. I sí, el pobre home va ajudar, fins al punt que al cap de 8 o 10 dies sortia al diari oficial: "*El doctor tal (el meu amic) ha sido destinado al hospital de Sariñena.*" O sigui que, a més, el va enviar al mateix hospital que jo. I jo, com que baixava de tant en tant de permís per anar a casa, vaig dir que ja li donaria la notícia jo. El vaig veure, li vaig dir: "Ja ho tens salvat..., demà mateix vés-te'n cap allà dalt." Total, que jo em quedo de permís a Barcelona i ell se'n va cap a Sariñena, i quan se m'acaba el permís i me'n torno cap a l'hospital, em diuen: "No, no hi ha plaça per a tu; n'ha vingut un de nou metge, que era el meu amic." Total, que me'n vaig haver de tornar cap al front. Vaig estar a Casa Figueras, que era un monticle que estava tocant a Saragossa, fins i tot en sentíem les campanes del Pilar..., i allà vivíem a les trinxeres, en ple front, a l'avantguarda; sentíem de nit les rates com corrien per sobre de les lones... Dormíem allà amb sacs de dormir o amb lones, mantes...

■ I vostè curava els ferits?

■ Sí, però en realitat poca cosa feies, perquè quan en venia un de greu era posar-lo a la llitera i enviar-lo amb l'ambulància cap a la rereguarda.

■ Vosaltres no havíeu de tirar trets, no disparàveu?

■ No, però sí que havíem de fer les primeres cures i, si calia, enviar-los cap

a l'hospital. I així va transcórrer el temps fins que un dia la muntanyeta aquella de Casa Figueras va ser copada pels nacionals. I llavors ens van fer sortir de nit. El metge i els practicants són sempre els que han d'anar els últims en tota retirada. I em va tocar a mi anar amb un mulo que ens portava la llitera i sempre mirant enrere perquè no ens perseguissin, i així vam sortir. Me'n recordo que hi havia una pobra noia infermera, molt bona noia, que es va amagar i la van trobar i la van afusellar allà mateix.

Vam tornar endarrere i llavors anàvem escampats; el capità amb el seu cavall i nosaltres darrere caminant. Sembla impossible, vam caminar 23 hores, és clar, a estones ens vam quedar desplegats, no podíem més, i al cap d'una estona tornaves i, com que la fila era llarguíssima... Sobre aquesta fila, de tant en tant venien els vuit caces de García Morato i ens metrallaven i, quan tornaven a enlairar-se tiraven una bomba de mà. Llavors era un desconcert, la gent corria a amagar-se a sota dels arbres, allà on podia... Després vaig saber que un d'aquells pilots era un gran amic meu.

■ Com va acabar aquesta retirada?

■ Va acabar que jo vaig ser ferit en la demolició d'un pont a Prats de Rei; llavors em van evacuar cap a un hospital provisional que havien fet en una casa de pagès i d'allà em van traslladar a Santa Cecília, a Montserrat, on hi havia també un hospital de l'exèrcit. Total, vaig estar allà un temps —vaig tenir una fractura de peu—. Això no va ser directament per l'explosió d'una bomba. En realitat no va ser ferida, sinó que de l'explosió al pont vaig caure avall. Quan ja vaig estar bé, van fer-me anar a presentar a Manresa i allà m'enviaven altra vegada al front. En aquella època i en aquell cantó les coses anaven així i jo vaig protestar, vaig dir que no hi tornava, al front. I em van dir que anés a l'hospital de Manresa, l'hospital número 3, que el tenien a la seu de l'Institut Nacional de Batxillerat. Vaig estar allà treballant com a cirurgià. En aquella època ja aplicàvem aquell mètode tancat que va fer tan famós en Trueta després de la nostra guerra, a la Segona Guerra Mundial... i que ara es coneix amb el seu nom. Però la veritat és que aquí, cirurgians catalans ja la feien servir. Nosaltres l'aplicàvem durant la guer-

ra; els embolicàvem amb guix les ferides, i allà es criaven larves de mosca que s'anaven menjant tots els teixits necròtics, i al cap d'un mes ho destapaves i veies les ferides netes i boniques. Allí vaig conèixer en Castells i aquest, en Robert Castells, que ja és mort, era un estudiant també com jo, i un home curiós. Nosaltres érem *alféreces mèdics*, teníem una paga, i com a tals havíem de viure pel nostre compte, i nosaltres estàvem a pensió a casa d'una vídua d'un militar que havien mort, i en Castells les portava de bòlit, a la mare i a la filla.

■ **Després de Manresa, s'acaba ja la guerra?**

■ No, vaig estar bastant temps a Manresa fins que van venir un dia i ens van dir que la guerra estava perduda i a punt d'acabar-se. I que llavors podríem anar on volguéssim i que, com que no hi havia lloc al sud de França per tots els que anaven cap allà, que qui volgués quedar-se aquí que s'hi quedés.

■ **O quedar-se o marxar a França.**

■ Exacte. Llavors en Castells i jo vam decidir quedar-nos; però no vam veure gaire adequat quedar-nos a Manresa, ara no recordo per què, i vam decidir anar a Banyoles i, com que teníem l'ambulància, la vam agafar i ens en vam anar però no vam poder passar perquè vam trobar la carretera tallada. I sort d'això, perquè per Banyoles hi va passar a última hora El Campesino i va afusellar tot-hom, fins i tot la dona de Giménez Vidal, que era un cirurgià que havia fet grans avenços en traumatologia.

■ **Llavors vostè on va anar?**

■ Vam tirar enrere altra vegada i ens en vam tornar a Manresa, i d'allà vam sortir amb totes les tropes i els camions cap a la frontera. Marxàrem amb camions, on portàvem màquines d'escriure, aparells de raigs X, el que vulguis... però a mesura que anàvem arribant, s'anava llançant material perquè ja es veia que era impossible portar-ho tot, i ho tiràvem pels barrancs... Al final vam arribar i ens van dir que els qui volguéssim quedar-nos a França ens posseïssim en un cantó i, una mica separats, els qui volguéssim tornar a Espanya.

■ **Això era on?**

■ A Amélie-les-Bains, tocant a la frontera de Catalunya, a prop de Prats de Molló.

■ **Tirem enrere per parlar de les seves experiències sanitàries com a alferes mèdics hospitals i al front. M'ha dit una cosa important, que aplicaven la cura que se'n diu tancada; això per una banda, vol dir molta experiència en aquest camp?**

■ Molta, moltíssima; tancàvem totes les ferides, perquè era l'única manera que les ferides es netejaven bé.

“ **En acabar la guerra, van quedar els hospitals pobres, no teníem plaques de raigs X, tot ho fèiem sota la pantalla de raigs X; no hi havia agulles quirúrgiques, havíem de cosir amb agulles corrents...** ”

■ **A part d'això, alguna anècdota sanitària, professional, mèdica, o alguna impressió general d'aquella època que el beneficiés, que l'impactés, que d'alguna manera l'influís en la seva vida professional posterior?**

■ Jo només et puc dir que llavors no disposàvem ni de les sulfamides — que sí que existien — ni, naturalment, dels antibiòtics que no s'havien descobert. Amb el que nosaltres curàvem era amb el líquid de Dakin, que era una solució d'hipoclorit sòdic, amb grans botelles i amb unes irrigacions contínues per desinfectar.

■ **El va ajudar a veure la medicina d'una altra manera?**

■ Jo, quan vaig voler ser metge ja portava la dèria de ser cirurgià i, és clar, allà em vaig fer cirurgià. Va arribar un moment després d'acabar la guerra, quan vam tornar al servei d'urgències, que vaig tenir la sensació que em podien servir qualsevol cosa que jo ho resolía.

■ **Gran experiència...**

■ Exacte. Els que vam ser a la guerra teníem una gran experiència. Jo me'n recordo que, quan va morir el famós torero Manolete, vam quedar astorats en veure que va ser perquè els cirurgians de la plaça de toros de Linares no van saber-li lligar la il·líaca, cosa que nosaltres fèiem sovint. Això és important. D'altra banda, vaig sortir amb la sensació, acabada la guerra, que em podien portar el que volguessin, que jo sabia resoldre tots els problemes, perquè, a més, fent cirurgia ho fèiem tot: apendicitis, obstruccions intestinals, hèrnies estrangulades ...

■ **Una cosa, quan arriba a Amélie-les-Bains vostè què fa?**

■ Llavors ens van ficar en unes àrees vigilades, uns camps de concentració.

■ **Però amb la idea d'anar-se'n a Europa o de tornar a Barcelona?**

■ De tornar a Barcelona. Allà estàvem vigilats per senegalesos; a la nit dormíem a terra, amb neu, dormíem tots abraçats per escalfar-nos, i amb els capots de campanya fets de cotó a sobre, i així sobrevivíem. I un dia estàvem en Castells i jo en el camp de concentració, on el menjar era un drama perquè arribava el camió del menjar i es formava una massa, la gent saltant els uns damunt dels altres... Llavors per menjar era impossible, i aleshores un dia, en arribar el

camió, que és quan hi havia el moviment fort, en Castells i jo ens vam escapar i vam anar al poble d'Amélie, i vam demanar pel metge; vaig anar a casa seva i jo portava encara l'instrumental de cirurgia a veure si me'l volia comprar; el metge no hi era però la seva dona sí i em va dir: “comprar no li comprarem res”, però ens va omplir els macutos de menjar. I aleshores, en Castells i jo vam anar a l'estació, ens en vam anar en el tren que, travessant tot el sud de França, acabava a Irun. Una estona la vam passar agafats en els para-xocs de fora,

Clínica Planas en una fotografia del 2004.

perquè quan venia el revisor ens havíem d'amagar, perquè no teníem bitllets, i així vam arribar fins a Irun. I a Irun ens vam presentar a les autoritats nacionals. Llavors allà va ser on ja ens van separar, en Castells per un cantó i jo per un altre, i a mi em van fer anar a Nules. La presa militar de Nules va ser famosa perquè va ser molt sanguinària, moltes bombes, va ser un desastre total. Doncs bé, jo vaig anar a Nules i ho vaig passar relativament bé. Però, és clar, d'aquest batalló no havia quedat pràcticament ningú, havia quedat un sol oficial que

havia acabat com a capità de la unitat, perquè els altres els havien mort tots.

■ **I a vostè què li van fer?**

■ Em van interrogar: “¿De qué ha hecho usted?”. “De médico de batallón”, vaig respondre, i no van comprovar res, si ho era o no. Total, que em van posar de metge de batalló en aquesta unitat de Nules. Un dia ens van portar ja a viure en barracons; al principi estàvem per allà en els camps, tirats.

■ **Això era a Nules, oi?**

■ Sí, a Nules, província de Castelló. Llavors, una nit ens despertem i diuen dotze noms, entre els quals hi havia el meu. Ens ordenen: “Traje de paseo, cartucheras, fusil y preséntense en tal puesto.” Jo, durant tota la guerra havia anat amb un uniforme rus, que havia robat a un mort, perquè t’havies d’es-

pavilar com fos, total que portava unes cartutxeres que m’havien donat, unes sabates i una guerrera russa i així mateix me’n vaig anar cap al front d’ells. Aleshores ens porten un camió i cadascú deia una cosa: que si havia de passar en Franco, que hem d’anar a cobrir la carretera; un altre deia una altra cosa, total que ens porten en un camp de futbol i allà, al cap de molta estona, ens diuen: “Sepárense en dos grupos, seis y seis.” Llavors van venir amb una botella de conyac per cada un i ens van dir: “Bueno, muchachos, hay cosas que

“ **Vaig deixar-ho per fer només cirurgia plàstica, perquè hi vaig veure un futur: això no ho feia ningú, i cirurgia general la feia molta gent...** ”

pide la patria que son antipáticas pero no podemos eludir.” Havíem d’afusellar dotze persones. Jo, quan vaig veure allò, em va entrar un pànic horrorós; era una visió que tenia por que em fes mal tota la vida. I pensava: “Jo no tiraré, jo, no tiraré, tiraré enlaire.” I anaves donant voltes pel camp de futbol. Al cap d’una estona et trobaves amb un altre: “Hola, què? Com anem?” “Ah, jo no tiraré.” I pensaves: “Coi, ja en tenim dos!” Ningú no volia tirar. “Home, potser serà pitjor, potser el millor serà tirar directament al cap i que acabin aviat, aquesta gent.” Però al cap d’una estona et tornaves a rebel·lar. Total que a les sis del matí vénen i ens diuen: “Se ha suspendido la ejecución.” Llavors ja vam respirar. Tornem cap als barracons. Fins que a la nit una altra vegada ens tornen a cridar als mateixos. Jo llavors ja estava tan angoixat que... n’hi havia un que em va dir: “Mira, Planas, et veig molt angoixat. Aquesta gent han afusellat el meu pare i el meu germà. A mi no em fa res anar-hi. Vols que hi vagi per tu?” “Em faries un favor horrorós.” És clar, jo no sabia que a mi em podien haver afusellat per haver fet això. Fixa’t bé, jo ho vaig fer inconscientment però, en el fons, ens podien afusellar a tots dos. Perquè a la guerra no pots negar-te a una ordre.

■ **Potser que avancem una miqueta per anar més a àrees que tindran molt d’interès per a l’entrevista. Com acaba per vostè l’assumpte de la guerra? Quan torna a Barcelona?**

■ Vaig estar encara un parell de mesos mobilitzat, en barracons, i llavors ja ens van deixar anar i vam tornar a Barcelona. Llavors hi havia una influència militar tan tremenda que, si no estaves depurat, no podies tornar a estudiar. I la depuració volia dir que els qui havíem estat amb la República —tot i que jo havia estat part del temps també amb els nacionals, encara que va ser molt poc temps— havíem de passar per un procés per aclarir el grau d’implicació que havíem tingut. Total, que com que no tenia graduació ni cap carnet ni cap cosa militar, em van haver de depurar com els altres. I depurar consistia que una persona de gran confiança per al cantó nacional t’avalés dient que eres una bona persona i que et coneixia d’abans de la guerra i no havies sigut ni revolucionari ni d’esquerres. Jo tenia un íntim amic de batxillerat, de família molt rica que havia tingut una

gran amistat amb la nostra; tant és així que, als nois, tant els fills d’ells com a nosaltres, ens feien vestir igual, i la seva mare m’havia regalat un anell molt bonic d’or, amb una pedra molt bona. Com que era una gent que el pare tenia un negoci de metal·lúrgia important, ells passaven l’estiu a Alemanya. I a l’home aquest la guerra el va agafar a Alemanya. El meu company, abans de la guerra era un xicot separatista; deia que havíem de fer un canal per separar-nos d’Espanya i jo, en canvi, les idees meves, pel que jo sentia de la meva família, eren més aviat de dretes, molt conservadores. Total que vaig pensar que com que ell havia estat alferes amb els nacionals, li vaig dir: “Mira, Quimet, m’hauries de fer un aval...” I em diu: “Bé, però jo no sé què has fet tu a la guerra.” “Tu no saps el que jo he fet a la guerra, tu que volies fer el canal?” “Home, jo llavors era tal i qual.” I no me’l va voler fer. Total que vaig poder estudiar gràcies a un amic del meu germà, que em va fer el certificat. Ja veus com anaven les coses.

■ **I comença a la Facultat en un altre curs o a mig curs?**

■ Llavors tot allò va ser un desori; nosaltres vam acabar molt malament: Vam fer el que en deien *los exámenes patrióticos*.

■ **Llavors, quant temps va estar per acabar la carrera, perquè, quan va començar la guerra, vostè havia fet tercer curs o quart?**

■ Jo havia fet quart, encara que no em vaig poder examinar perquè esclatà la guerra.

■ **Li quedava quart, cinquè i sisè.**

■ Sí, que llavors vaig enllestir-ho tot en un any, perquè ens vam examinar de totes les assignatures.

■ **Què recorda de l’època de finals dels seus estudis i quins catedràtics i quina avaluació en fa?**

■ No t’ho puc dir perquè van ser molts exàmens i molt poques classes.

■ **Això quin any va ser?**

■ Part del 39 i el 40.

■ **Aquest any i mig de fer exàmens per acabar la carrera va seguir a cirurgia, va seguir assistint a la càtedra quirúrgica?**

■ Sí, jo continuava a la càtedra de Quirúrgica III, amb en Julià; quan va acabar

“ Jo necessitava un lloc per reunir-me amb altra gent que ja començava a estar interessada, joves, i necessitava un lloc on pogués operar, que pogués discutir els casos en grup. ”

vaig seguir i en Julià em deixava fer una classe a la setmana.

■ **Després de la guerra, qui ocupava les càtedres de cirurgia?**

■ En Pere Piulachs.

■ **No els germans Trias?**

■ No, no, els dos Trias van haver de fugir i no van tornar. Una càtedra se la va quedar l'Arandes i l'altra en Piulachs.

■ **I vostè va seguir al Clínic?**

■ Sí, i sobretot a urgències, que és on em vaig formar en realitat, i a l'altra on seguia la feina acadèmica de donar classes de quirúrgica.

■ **Em pot recordar en especial alguns catedràtics, alguns professors que cregui que val la pena de reflectir en aquestes converses?**

■ En Ferrer Solervicens, que era un home que semblava un capellà dedicat només a la càtedra; hi havia en Pedro Pons, que va ser un fenomen, avui dia ningú sap qui és, però en realitat va ser un fenomen; hi havia en Piulachs, com ja he dit, que va ser un gran catedràtic, un home amb un caràcter molt especial; va fer molt mal a molta gent, però ell era un home que dominava la cirurgia i resolva tots els problemes.

■ **I d'en Julià, què diria?**

■ En Romà Julià era un bon cirurgià.

■ **I el professor Bartrina?**

■ Va ser un gran uròleg i el cirurgià de la plaça de toros La Monumental.

■ **I vostè, llavors, que comença la seva carrera de ben gran, fent urgències...**

■ A mi em va servir molt haver estat tant de temps en el medi quirúrgic perquè, acabada la guerra, ja m'enviaven malalts; així que vaig acabar la carrera, els mateixos del curs ja me n'enviaven: apendicitis, fractures del que vulguis... tot, jo era el cirurgià del curs. O sigui que em va anar molt bé.

■ **Llavors els companys del curs, de la promoció del 40, a la qual vostè pertanyia, ja li enviaven malalts, era el cirurgià del curs.**

■ Sí, i llavors a urgències, com que treballàvem tant... en acabar la guerra, el país, en general, les ciutats, van quedar els hospitals pobres, no teníem plaques de raigs X, tot ho fèiem sota la pantalla de raigs X; no hi havia agulles

quirúrgiques, havíem de cosir amb agulles corrents...que, al igual que l'altre instrumental esterilitzàvem per ebullició i, el que no es podia bullir, per immersió en líquid de Dakin.

■ **Cosir amb agulles i fil corrents?**

■ Sí, sí. Home, encara et puc ensenyar dues caixes de fil de La Cadena, marca de fil de cosir molt popular en la seva època entre les mestresses de casa i les modistes, que és el que fèiem servir, perquè el compràvem en quantitat... Com que no hi havia material, tot ho fèiem sota raigs X. I parlant d'agulles. Llavors eren bastant freqüents els casos de dones que feinejaven a terra, agenollades, amb una baieta a la mà —això del pal de fregar no existia— i es

Jaume Planas, al centre, en un congrés a Rio de Janeiro (Brasil) l'octubre de 1966.

clavaven moltes agulles a la regió tenar. Com que eren agulles sense cap, se'ls quedaven a dins, i treure una agulla sembla molt fàcil però és de les coses més difícils que hi ha; no la trobes mai! I allà ens passàvem hores i hores mirant de treure les agulles. I aquesta feina s'havia de fer amb l'ajuda dels raigs X. Aquest abús reiterat de la radioscòpia em va provocar una radiodermítis a la mà esquerra. Recordo que un dia vaig haver d'atendre el cas d'una parenta meva, en dèiem la tia Angelina, encara que no era tia meva, que es va fer una fractura del terç mitjà del fèmur, me la van portar a casa en una llitera perquè no va haver-hi forma d'ingressar-la a l'hospital. La vàrem posar a sobre de la taula del menjador de casa meva i mentre feia les manobres de reduir la fractura, el radiòleg Parés que va dur l'aparell portàtil de raigs X, em deia: "Planas, no ho facis tant això d'exposar les mans, que un dia te les carregaràs." I realment vaig acabar amb una radiodermítis als dits. Aquesta radiodermítis va ser una espè-

cie de drama; avui dia no en faríem gaire cas però llavors significava acabar amb un càncer de pell. Jo em vaig notar les lesions que m'anaven sortint però no sabia exactament per què; sempre a l'esquerra, perquè la mà esquerra és estàtica, l'altra, la dreta, la bellugues, però amb aquesta aguantant la cama... Total que vaig anar a veure en Xavier Vilanova, el catedràtic de dermatologia, i li vaig dir: "Miri, tinc unes lesions que sospito que poden ser produïdes pels raigs X", i em diu: "Home, has de deixar la cirurgia perquè acabaràs amb un càncer de pell... No et queda més remei, jo t'ajudaré si vols fer dermatologia." "Dermatologia? —li dic jo—, jo sóc cirurgià i tota la meva vida ja l'he planejada així." Jo me'n vaig anar d'allà amb un nus a la gola; aleshores vaig començar a investigar i ens van dir que hi havia una planta que es diu *Aloe vera*, que són les pites o atzavares, que va molt bé. Però resulta que aquesta planta ens deien que només es criava a Mèxic i a la ribera d'Itàlia. I vam fer buscar pites, quan les teníem aquí mateix, al Poblenou. Així va anar la cosa i el pobre Puig Musset em va fer una pasta d'aloè vera perquè me l'apliqués a les nits, i això va portar molt soroll. Però jo no volia que se n'assabentés la família, perquè "veuràs el meu pare"; estava orgullosíssim perquè era cirurgià. I jo pensava "com els dius ara que has de deixar la cirurgia?" I jo anava allargant la cosa, va passar molt temps i em donaven injeccions i em van fer arribar de França una cosa que es deia *Incitamine*, que era fet amb saliva de cavall, unes bestieses d'aquella època. Total, que no em feien res; les lesions progressaven, jo tocava els raigs X sense voler...

■ **I llavors què va passar amb la seva mà?**

■ Un dia vaig llegir un article de revisió fet per un tal Barret Brown, de Saint Louis, Missouri. Aquest home tractava les radiodermítis que patia el personal que havia estat treballant a Los Àlamos fent la bomba atòmica. Els extirpava la pell lesionada i els hi posava empelts de la mateixa pell del pacient. Aquí, d'empelts no en sabíem res; mira si en sabíem poc que no sabíem ni que havien de ser de la mateixa persona. Jo me'n recordo que aquí utilitzàvem els prepuçis de tots els nens que operaven de fimosi per empeltar les ferides. I no en prenia cap. Desconeixíem encara la incompatibilitat dels teixits. No sabíem res de res de res. Les ferides de pell, sense empelts, cicatritzen amb retracció. Per això es veien abans aquelles deformitats que quedaven en casos de ferides de mida relativament reduïda.

■ **I les ferides més extenses?**

■ Eren gravíssimes i els pacients morien. Quan afectaven a tota una extremi-

tat, per exemple, tota una cama, sabíem que al cap de mesos i de vegades anys de patir, igual acabaven morint-se, desnodrint-se, acabaven sense proteïnes i morien, tota aquesta gent. L'única solució era una amputació i acabar d'una vegada; l'home perdia una cama però salvava la vida. De manera que en llegir aquell article d'en Barret Brown, vaig pensar que havia d'anar a veure aquell home, i llavors va començar la cosa. Jo no tenia diners perquè ni ho havia dit a casa meua, ni tampoc a casa hi havia diners, perquè, acabada la guerra no hi havia diners enlloc. Pensant com ho faria, vam planejar amb en Piulachs, que em va ajudar molt en això, d'obtenir una beca del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Me la van donar, però no hi havia mai diners! Jo anava a Madrid i allà em deien coses com aquesta: "Bueno mire, tendrá que esperar unos meses porque fondos han llegado, pero se han dedicado a neumáticos para camiones..." Una vegada per això, una altra vegada per allò..., fins que un dia vaig anar a sopar a casa d'en Robert Noguera Tutor, que era un dels metges d'urgències, i allí vaig coincidir amb un frare carmelita d'una comunitat que vivia d'uns dòlars que els enviaven de Venèçuela. I li vaig dir: "Home, m'hauria de fer un favor, vengui'm uns quants d'aquests dòlars, perquè jo vull anar allà", i el pobre frare em va vendre mil dòlars, que llavors es pagaven a 16 pessetes el dòlar. Aquests els van dipositar a Nova York. I amb 30 dòlars a la butxaca me'n vaig anar en un vaixell de càrrega i vam estar disset dies per arribar a Nova Orleans. El viatge el vaig pagar amb pessetes, perquè el vaixell era espanyol. El passatge de disset dies de viatge amb alimentació compresa em va costar 4.004 pessetes amb 50 cèntims. Era un vaixell que podia portar fins a dotze passatgers.

■ I en aquell vaixell va travessar l'Atlàntic

■ Sí, arribo als Estats Units i allà vaig entrar en contacte amb un professor retirat que havia estat un cirurgià eminent, que era en Rudolf Matas, fill d'un català de Sant Feliu de Guíxols. Vivia a Nova Orleans, perquè havia nascut a la Luisiana. Va venir a esperar-me en cotxe, i m'havia buscat una pensió perquè hi pogués estar. Perquè jo no li vaig dir res, que anava per això de la meua radiodermatitis.

■ Quina edat tenia en aquell moment, doctor Planes?

■ Tenia 27 o 28 anys. Total que arribo, no li vaig dir per què hi anava, no vaig voler aprofitar per comprometre'l a ajudar-me en el meu problema –ningú no en sabia res, fora dels companys del

El doctor Planes impartint una conferència en un congrés sobre estètica celebrat a França durant els anys setanta.

Clínic – i li vaig dir que volia anar a Saint Louis perquè m'havien parlat que hi havia un home molt expert en empelts de pell. De moment, Rudolf Matas que era un home molt important (havia arribat a ser rector de la Tulane University) en va recomanar a un especialista de Nova Orleans que es deia Owens. I hi vaig estar anant durant un temps. El primer pacient que hi vaig veure havia tingut cremades a les dues cames. Igual que el que una setmana abans d'anar-me'n, en Piulachs, amb una cama d'aquestes, em va dir que l'amputés. El pacient americà es treu els pantalons i tenia les dues cames plenes d'empelts, i caminava. Bé, em va fer la impressió que jo arribava d'un altre planeta, si aquell home l'arribem a tenir aquí li amputem les dues cames.

De moment, em feia vergonya anar-me'n a Saint Louis a veure en Barret Brown perquè parlava molt malament l'anglès i em vaig estar un parell de mesos a Nova Orleans preparant-me parlant amb la gent... Total que me'n vaig anar cap a Saint Louis, m'hi vaig presentar, tampoc vaig dir de moment que anava per això, i un bon dia a un dels metges visitants que hi havia allà, el doctor Policratis, molt bon xicot, li vaig explicar. I em va dir "per què no ho deia", i ell mateix li va explicar al doctor Brown. Aquest llavors em va cridar perquè expliqués què em passava, i em va dir que m'apuntessin, que m'operarien. I així va anar. Estava sol allà, no ho sabia ningú això de l'operació, ni el doctor Matas, que representava que era el meu tutor allà, ni ho sabia la meua família a Barcelona, i vaig fer una espècie de testament, que vaig anar a portar al consolat i els vaig dir: "Mirin, si em passa res, obrin això que sabran

el que han de fer." Em van fer anestèsia general, em van posar els empelts aquí i la cosa va anar bé. Jo em vaig estar a l'hospital només un dia o dos perquè havia d'estalviar diners. Em donaren l'alta i vaig agafar un taxi fins a casa, i el taxista ja no em va voler acompanyar a deixar la maleta a la porteria. Arribo a l'habitació i la patrona no em va venir a veure en vuit dies, no em va venir a veure ningú. Sort d'una infermera, amb qui ens vam fer molts amics després, que em portava menjar cada dia, fins que vaig poder sortir i espavilar-me.

■ I això va ser el començament de la seva especialitat.

■ No ben bé. Aquí a Barcelona jo ja havia començat a fer alguna cosa, perquè ja havia quedat amb en Piulachs que me n'aniria allà, després vindria i crearíem un servei aquí. Però abans de jo marxar havia vingut un altre company. Aquest xicot estava molt ben relacionat. Havia estat a Nord-amèrica i ocupà la plaça quan jo ja marxava cap als Estats Units.

■ O sigui que quan vostè se'n va anar cap als Estats Units, en Piulachs ja li havia donat aquesta unitat a un altre. Com es deia aquesta unitat?

■ Cirurgia plàstica.

■ Cirurgia plàstica.

■ Departament de cirurgia plàstica. Jo a Saint Louis vaig veure quatre coses però no m'imaginava tot el que després podria veure als Estats Units. Llavors jo, abans de tornar a Barcelona vaig anar de permís a Nova Orleans a veure el doctor Matas i els amics que havia deixat per allà. En aquella època, per a un espanyol, anar als Estats Units era tot un esdeveniment. Ara hi va tothom, però pensa que jo, anava als llocs i el cònsol m'invitava a dinar i em preguntaven: "Vostè què ha vingut a fer?" I bé, vaig anar a dinar a casa de José M. de Garay, el cònsol d'Espanya a Nova Orleans, i vaig estar allí parlant amb ell. I em va dir: "I vostè per què ha vingut aquí?" "Home, jo..." I li vaig explicar el drama. "Però el que és trist és que jo me n'haig de tornar tan aviat perquè m'han operat, i ara ja estic més bé. Però, és clar, el cònsol em diu que fóra molt bo poder desenvolupar totes aquestes tècniques a Espanya i tal."

■ Es referia bàsicament als empelts i a les ferides.

■ Sí, però aquesta especialitat engloba també totes les deformitats congènites.

■ En aquell temps ja?

■ Sí. Absència d'orelles, absència de nas, el llavi leporí... Totes les malformacions congènites les feia aquesta especialitat.

■ **I les cremades, també.**

■ Sí, sí. Cremats, ferides... Començava la cirurgia estètica. Total, que estàvem així, i al cap d'uns dies em telefona i em diu: "Planas, quan vingui a Nova Orleans, passí'm a veure." El vaig anar a veure a Nova Orleans, i em diu: "Miri, he estat parlant amb la Fundació del Amo i tenim una beca per a vostè."

■ **Quants anys hi va estar amb la beca als Estats Units?**

■ Hi vaig estar quasi dos anys. Me'n vaig anar amb l'Stanley Bunnell, que era un metge militar, bé, un metge que havia fet la guerra mundial. I en la guerra va estar de cap de tots els equips de cirurgia de mà

■ **Quin any va tornar vostè aquí?**

■ Jo vaig tornar... Espera, era... el 49, a finals del 49.

■ **I després torna a Barcelona.**

■ Torno aquí. En Bunnell, abans de marxar m'havia demanat que li traduís el llibre. Em va donar l'edició més recent. I em diu, un dia, diu: "Escolti, vostè em traduiria aquest llibre a l'espanyol?" Jo vaig acceptar perquè traduir un llibre és la millor manera d'aprendre-se'l bé. I vaig venir amb l'encàrrec d'ell, que, per cert va ser molt astut, molt murri, perquè per veure si jo ho faria bé, saps que va fer? Aquest home em va dir: "Miri, estudiis el primer capítol", que era el més complicat, "i demà me l'explicarà". Va pensar: "Sí aquest home me l'explica bé en anglès, també ho pot fer en el seu idioma." M'entens? I així va ser. Em va dir: "Emporti's el llibre i tradueixi'l." Vaig estar quasi un any traduint-lo.

■ **Però aquí, ja.**

■ Sí. És un llibre que tenia mil pàgines, que els americans anomenaven la Bíblia. I aquest llibre el va editar aquí l'editorial de José Janés. Aleshores, jo feia molta, molta cirurgia de mà, moltíssima, fins al punt que la Mutua General de Seguros em va demanar que li fes un àlbum perquè ells l'ensenyaven als clients, i així, els clients... Era una propaganda per a la casa, no? Però va passar una cosa, que va venir un moment, tu no te'n recordaràs, però va venir una llei que va permetre a les companyies d'assegurances que deixessin de pagar no sé quins impostos importants que pagaven si es feien cadascuna la seva clínica i es feien els seus propis serveis i equips... És a dir, si feien les coses seriosament. Perquè, llavors, les clíniques, m'agafaven a mi que feia mà, a l'altre que els feia la traumatologia... I bé, anaven així, escampats. I van dir: "No, això ho hem de solidificar bé." I van fer això. Llavors, les mateixes companyies, quan jo vaig

El doctor Planas fent el discurs de presa de possessió com a acadèmic a la sala d'actes de la Reial Acadèmia de Medicina.

acabar, la Mútua General va dir: "Vostè, suposo que es queda amb nosaltres." Dic: "Encantat de la vida." Però havia de ser *full time*, amb dedicació plena i jo això ja no podia fer-ho.

■ **Treballant als matins a l'hospital...**

■ Sí. Però llavors, com que el departament de cirurgia plàstica a la càtedra d'en Piu-lachs estava ocupat, jo em vaig passar a la càtedra d'en Ramon Arandes on la cirurgia plàstica estava vacant. I, a més, anava a l'Hospital del Sagrat Cor, tenia l'Hospital de Manresa, que hi anava un cop la setmana, i tenia l'Hospital de Sant Pere Claver, que era cap allà prop del port, al començament del carrer Vila i Vilà. O sigui, jo sempre amb la maleteta amunt i avall, amb els instruments.

■ **Perquè no tenia clínica.**

■ No, no en tenia.

■ **Treballava molt. Però, com es guanyaven la vida, en aquella època, els cirurgians de la seva categoria? Al Clínic no pagaven res.**

Jaume Planas en el seu despatx el maig de 2002.

■ Al Clínic pagaven una cosa simbòlica. Jo amb la Mutua General de Seguros hi treballava moltíssim. Pensa que venia gent fins i tot del nord. Me'n recordo, hi havia un grup que venia un cop al mes a veure'm operar la mà. Perquè volien introduir la mà també en el nord. I jo, feia la mà quasi a tot Espanya.

■ **I vostè feia mà exclusivament?**

■ No. Jo feia també tota la cirurgia plàstica que em queia. I és clar, sempre hi ha coses, ferides, hi havia... Doncs un quedava content de l'altre...

■ **I l'experiència, en aquella època, de vostè exercint a Barcelona, com la recorda? La relació amb els companys, la medicina catalana...**

■ Mira, t'explicaré. Vaig començar... Com que jo anava tan ben preparat de traumatologia i de cirurgia general, al començament em recava molt a mi deixar tot allò, molt, molt. Perquè jo, quan anava pel carrer i veia un guix mal fet, se'm regiraven els budells, perquè nosaltres havíem arribat a fer-ne molts. Cosa que ens donava una sensació de seguretat. Potser de prepotència, però, en fi, en realitat, estàvem segurs de nosaltres mateixos. I és clar, a mi em recava molt deixar tot allò. Però llavors, en Joan Agustí Peypoch un dia em va dir: "Mira, Planas, fas mal fet." Perquè vaig fer encara alguna apendicitis, vaig fer alguna cosa de traumatologia... I em va dir: "Mira, fas mal fet, Jaume, perquè, saps què passa? Que jo, si t'envio un malalt, no te l'enviaré, perquè si sé que hi ha una apendicitis, tu ets amic de la família, els fas, doncs em treuen la feina a mi. I lògicament..."

■ **Perquè el doctor Agustí era un cirurgià també.**

■ Sí. Cirurgià d'urgències, també. I, per cert, com a curiositat et diré que era germà de l'Ignasi Agustí, novel·lista, el famós autor de *Mariona Rebull*. Però bé, deixant això de banda, que no fa al cas, em va dir: "Fas mal fet, home, el que has de pensar..." "És que, Agustí, em reca molt a mi, deixar tot això." "Sí, ja ho entenc, però t'has de decidir, o una cosa o una altra." I vaig dir: "Saps que tens tota la raó? Ho deixo tot." I vaig deixar-ho. Vaig deixar-ho només per fer cirurgia plàstica, perquè hi vaig veure un futur: això no ho feia ningú, i cirurgia general la feia molta gent... I vaig veure que realment, al capdavant, jo i algú altre érem els qui en sabíem més, d'això.

■ **Quan va començar tot el gran boom de la cirurgia estètica?**

■ No hi va haver cap boom. La cirurgia estètica va anar creixent a poc a poc; al principi en feïem i venia una senyora que, sobretot venien velles, encara que també n'hi havia de joves, amb el pro-

blema del nas, que és el que els preocupa més.

■ **Quan va començar a tenir una clínica de cirurgia estètica? La seva primera clínica ja va ser aquí mateix?**

■ Sí, jo, quan vaig venir d'Amèrica, aquí no se sabia què era la cirurgia estètica. Millor dit cirurgia reparadora. Llavors vaig comprendre que jo necessitava un lloc per reunir-me amb altra gent que ja començava a estar interessada, joves, i necessitava un lloc on pogués operar, que pogués discutir els casos en grup, perquè nosaltres mateixos anàvem una mica venuts en aquella època. Perquè, és clar, jo havia vist coses però no n'havia fet. Lògicament, jo mateix anava molt perdut i necessitàvem l'acolliment, el formar grup, el poder discutir les coses... I, és clar, un lloc on puguis operar, on puguis canviar impressions amb la gent, on puguis tenir els malalts, doncs tu el que necessites és una clínica. I llavors vaig començar a pensar a fer una clínica. Et parlo de fa molts anys; jo encara era solter i ja volia posar la clínica. Però no tenia prou diners i llavors buscava la manera i vaig ajuntar uns amics: un cirurgià i un ginecòleg... I els deia: "Fem una clínica." I ells em deien que sí. Però quan trobaves el terreny tothom es feia enrere. Llavors, un bon dia, jo, ja cansat de tot això, era molt amic d'en Josep Vergés, que era el propietari de Destino i vivia precisament aquí a prop; perquè jo tenia la dèria que la clínica que volia fer havia de ser a Pedralbes, perquè era un lloc elegant, i jo venia a veure en Vergés, i venia molt el senyor Damià Ribas, que en la seva joventut havia estat l'urbanitzador de Pedralbes, perquè era l'arquitecte municipal. I, quan ens trobàvem aquí, jo li deia: "Damià, escolti, jo vull un terreny per aquí", i ell em deia "Si no hi ha res per aquí, que no ho veus?, està ja tot venut!" Però jo tossut, al cap de sis mesos, me n'anava al seu despatx i li insistia, i quan em deia que no jo li deia que ja tornaria més endavant... I un dia que m'havia dit que no, en sortir em diu: "Mira, escolta, hi ha un senyor per aquí que té una gran propietat. Em sembla que aquest home vendria." "I què haig de fer?", li vaig preguntar. "Deixa-ho a la meva mà." I al cap d'uns dies em va telefonar afirmativament.

■ **I així va començar tot.**

■ Així va començar tot. Llavors, jo vaig tenir això i vaig estar tot un any sense construir i després vaig estar un any encara, o dos, construint i al final vam inaugurar

■ **O sigui que al final la clínica la va fer vostè sol, no la va fer en grup.**

■ Completament sol.

■ **La pregunta que ara em venia, i penso que podria ser de molt d'interès, és conèixer el seu criteri sobre la relació metge-malalt de l'època, diguem-ne, de quan vostè va començar. Han canviat molt els aspectes humans de la relació.**

■ Completament, completament. Ha canviat tant, que, jo em recordo... És clar, jo... No m'està bé dir-ho, però vaig tenir èxit, diguéssim... I quan venia l'època de Nadal, em recordo que, ja fet l'especialitat, els regals... Jo havia de tenir una habitació a punt per posar-hi les cistelles, els pernils... Jo recordo que la meva sogra ens deia sempre: "Mira, nena, si jo em tornés a casar, em voldria casar amb un metge." Perquè era fantàstic. Ara? Ara no veig ni un regal. Bé, algun sí, però són d'antics malalts, d'aquella època, que encara es recorden de mi.

■ **Si vostè, en el món actual, hagués de començar, faria el mateix, sentiria el mateix per la medicina, creu que se sentiria tan gratificat per la valoració pròpia dels altres com en la seva època.**

■ Comprendc que els temps han canviat. Jo ara m'ho prendria d'una altra manera. Ara, tot el món s'ha comercialitzat i jo m'hi hauria adaptat.

■ **Quins canvis fonamentals creu que hi ha hagut en aquests trenta o quaranta anys en la relació del metge amb el malalt i del malalt amb el metge?**

■ Mira, la relació és, segons la meva experiència, que la gent que jo vaig tractar en aquella època, malalts desgraciats que els he hagut d'anar veient per problemes recurrents, són encara els més agraits.

■ **Es considera un home jubilat?**

■ No. Fins fa molt poc encara operava; ara ja no. Però continuo portant la direcció de la Clínica perquè jo crec que ha agafat una empenta, ha agafat un volum tan gros, que hi ha d'haver algun cap director. Hi ha d'haver una persona que dirigeixi una mica tot això, perquè sí no...

■ **Algun comentari final, general, algun missatge.**

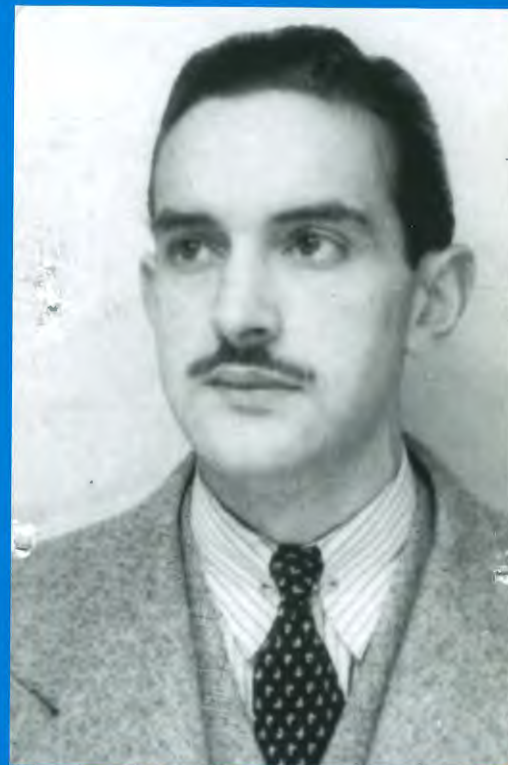
■ Desitjaria que la medicina tornés a agafar una mica les arrels aquelles que hem anat deixant sense voler.

“ No temis la competència.
Tem la incompetència.

Jaume Planas
(maig de 2004)

*No temis la
competència.
Fan la
incompetència*

J. Planas

El doctor Planas quan viatjà als Estats Units per primera vegada.

La versió completa d'aquesta entrevista la podrà trobar a la pàgina web: www.memoria.comb.es

**COMISSIÓ DE MEMÒRIA
DE LA PROFESSIÓ**

Dr. Lluís Daufí

Coordinador

Dr. Lluís Guerrero i Sala

Secretari

Dr. Manuel Camps Surroca (Lleida)

Dr. Oriol Casassas

Dr. Francesc M. Domènech i Torné

Dr. Josep López Batllori

Dr. Ramon Martínez Callén

Dr. Josep M. Muñoz Pujol

Dr. Joan Profitós Tuset (Girona)

■
EL LECTOR INTERESSAT TAMBÉ PODRÀ TROBAR
AQUESTA I ALTRES ENTREVISTES A LA PÀGINA WEB
www.memoria.comb.es

■
POT POSAR-SE EN CONTACTE AMB LA COMISSIÓ
PEL CORREU ELECTRÒNIC
memoriadelaprofessio@comb.es

■
PROPERES ENTREVISTES:

Dr. Josep Vilar Bonet

Dr. Lluís Verge

■
**COL·LEGI DE METGES DE BARCELONA
SERVEI D'INFORMACIÓ COL·LEGIAL**

MAIG - JULIOL 2004

